



**FÖRVALTNINGSRÄTTEN  
I STOCKHOLM**  
Allmänna avdelningen  
Enhet 14

**DOM**  
2013-02-25  
Meddelad i  
Stockholm

Mål nr  
22278-12

<b>KONKURRENSVERKET</b>	
2013 02 27	
Avd	
Dnr	
KSnr	Aktbil

**SÖKANDE**

Helinord Norden AB, 556551-4865

Ombud: Advokat Jonas Vedin  
Advokatfirman Abersten HB  
Strandgatan 15  
891 33 Örnsköldsvik

**MOTPART**

Försvarmakten  
Försvarmaktens Logistik  
Upphandlingsenheten  
107 86 Stockholm

**SAKEN**

Offentlig upphandling

**FÖRVALTNINGSRÄTTENS AVGÖRANDE**

Förvaltningsrätten avslår Helinord Norden AB:s ansökan.

Dok.Id 314982

<b>Postadress</b>	<b>Besöksadress</b>	<b>Telefon</b>	<b>Telefax</b>	<b>Expeditionstid</b>
115 76 Stockholm	Tegeluddsvägen 1	08-561 680 00	08-561 680 01	måndag – fredag 09:00-15:00
		<b>E-post:</b> forvaltningsrattenistockholm@dom.se		

**YRKANDEN M.M.**

**Försvarsmakten** genomför en upphandling benämnd, ”Helikoptertjänster för P4”, dnr FM-1824-12. Upphandlingen genomförs som ett öppet förfarande enligt lagen (2007:1091) om offentlig upphandling, LOU. Försvarsmakten har i tilldelningsbeslut den 15 oktober 2012 meddelat att Försvarsmakten beslutat att anta anbud från HeliAir Sweden (HeliAir)..

**Helinord Norden AB (Helinord)** ansöker om överprövning av upphandlingen och yrkar i första hand att förvaltningsrätten ska rätta upphandlingen på så sätt att utvärderingen av upphandlingen görs om och Helinord utses till vinnare i upphandlingen. I andra hand yrkar bolaget att förvaltningsrätten rättar upphandlingen på så sätt att HeliAir Sweden AB:s anbud förkastas och utvärderingen därefter görs om. Till stöd för sin talan anför bolaget i huvudsak följande. Försvarsmakten har vid upphandlingen brutit mot de grundläggande principerna i LOU, närmare bestämt principerna om likabehandling, icke-diskriminering och transparens, vilket har inneburit skada eller kan komma att medföra skada för Helinord.

– Under anbudstiden upptäcktes av anbudsgivarna samt av Försvarsmakten stora brister i förfrågningsunderlaget. Med anledning härav ställdes ett stort antal frågor till Försvarsmakten. Förtydliganden av anbudsförfrågan kom att lämnas av Försvarsmakten vid upprepade tillfällen, vilket varit förbryllande för bl.a. Helinord. Värt att notera i sammanhanget är att de oklarheter som varit aktuella resulterat i att såväl Helinord som HeliAir inte kommit att underteckna sina anbud samt att de inte lämnat in sina anbud mot de slutliga prisförutsättningar som anges under Anbudsförfrågan Svarsblankett punkten 4.3. I de av dem lämnade anbuden har inte hänsyn tagits till den slutliga version som innehöll uppgifter om viktning med A) Dygnspris om 30 % respektive B) Flygtimpris om 70 % lämnats. – Anbudstiden gick ut den 5 september 2012 och så sent som den 4 oktober 2012 har Försvarsmakten via e-post sänt ut den slutliga versionen av Anbudsförfrågan svarsblankett

punkt 4.3 till Helinord. Företrädare för Helinord besvarade meddelandet samma dag och justerade sitt pris på den slutliga versionen. Det har således efter anbudstidens utgång förelegat centrala frågor för upphandlingen som varit oklara för i vart fall Helinord. Av HeliAirs anbud att döma var situationen likartad för detta bolag. – HeliAir uppfyller inte skall-kravet avseende offererade helikoptrar. Det föreligger tvivel från Helinords sida kring huruvida HeliAir uppfyller de skall-krav som uppställts vad gäller tillgång till helikoptrar. Med hänsyn tagen till det pris som HeliAir lämnat i sitt anbud avseende flygning inom ramen för upphandlingen samt det faktum att bolaget saknar helikoptrar som motsvarar ställda skall-krav är det Helinords uppfattning att Försvarsmakten haft all anledning att betvivla HeliAirs möjligheter att uppfylla alla ställda skall-krav. Detta särskilt med hänsyn tagen till de kostnader som är förenade med ett införskaffande av motsvarande helikopter. – Den upphandlande myndigheten får förkasta ett anbud om den finner priset onormalt lågt och anbudsgivaren inte kan ge en tillfredsställande förklaring till det låga priset. I nu aktuellt fall har HeliAir i sitt anbud angett ett onormalt lågt pris avseende timpris för flygning. Försvarsmakten borde därför ha förkastat anbudet, eller i vart fall begärt en förklaring till det låga priset. Så har inte skett. Försvarsmakten har härigenom brutit mot LOU och dess grundläggande principer. – I det av HeliAir lämnade anbudet framgår ett dygnspris på 9 900 kr och ett timpris på 4 950 kr. I det av Försvarsmakten meddelade tilldelningsbeslutet har HeliAir ett dygnspris om 2 670 kr efter den viktning som Försvarsmakten har kompletterat upphandlingen med i ett senare skede. Det anmärkningsvärda är dock att dygnspriset efter viktning borde, förutsatt att viktningen uppfattats på ett korrekt sätt, blivit 2 970 kr ( $9\,900 \times 0,3$ ) och att timpriset rimligtvis borde bli 3 465 kr ( $4\,950 \times 0,7$ ) och inte 3 325 kr som Försvarsmakten presenterat i tilldelningsbeslutet. Försvarsmakten förefaller således ha räknat på ett underlag innefattande ett dygnspris på 8 900 kr samt ett timpris på 4 750 kr. Resultatet innebär att Försvarsmakten antingen räknat fel eller så har Försvarsmakten beaktat en komplettering med

**FÖRVALTNINGSRÄTTEN**  
**I STOCKHOLM**  
Allmänna avdelningen

**DOM**

dygnspris om 8 900 kr och ett timpris på 4 750 kr från HeliAir närmare en månad efter anbudstiden löpt ut. – Helinord kan konstatera att Försvarsmakten i samband med beslut om tilldelning beaktat Helinords justerade priser. Det görs därför gällande att Försvarsmakten sannolikt även hanterat de av HeliAir lämnade priserna på samma sätt, dvs. genom att beakta de justerade priser som kommit in i efterhand.

**Försvarsmakten** bestrider bifall till Helinords yrkanden och anför bl.a. följande. Det är korrekt att det förevarit vissa brister i förfrågningsunderlaget. Försvarsmakten bestrider dock att det varit fråga om några större brister. Myndigheten har under upphandlingens gång vid sammanlagt sju tillfällen skickat ut förtydliganden/svar på frågor. Av dessa har fem på olika sätt berört punkt 4.3 Pris, varav vid ett tillfälle förtydligandet var utformat som ett exempel för att säkerställa att alla anbudsgivare uppfattat den slutliga utformningen korrekt. – Det är korrekt att Helinord och HeliAir lämnat sina priser i formuläret Anbudsförfrågan svarsblankett som detta såg ut i original, dvs. utan beaktande av de förtydliganden som under upphandlingens gång gjordes beträffande punkten 4.3 Pris. – Punkten 4.3 Pris i anbudsdocumentet fick sin slutliga utformning genom ett förtydligande som Försvarsmakten skickade ut den 22 augusti. Därefter förtydligades även det exempel som var kopplat till punkt 4.3 genom ett utskick den 27 augusti. HeliAirs och Helinords anbud är daterade efter denna tidpunkt, den 1 september respektive den 29 augusti. Båda anbudsgivarna har således haft tillgång till och kunnat beakta de förtydliganden som gjorts innan de angett sina priser. Publiceringen av förtydligandena har skett på företaget Visma Opic AB:s (Opic) hemsida. Opic anlitas av Försvarsmakten bl.a. för funktionen att publicera och distribuera förfrågningsunderlag och andra handlingar, däribland förtydliganden. Av en av Opic upprättad sändlista går det att se att Helinord varit inne och tittat på underlaget i upphandlingen den 4 september. – Försvarsmakten har kontaktat såväl HeliAir som Helinord

för att säkerställa att bolagen vid angivande av sina respektive priser tagit i beaktande de förtydliganden som gjorts. Försvarsmakten kan konstatera att Helinord har ändrat/justerat sitt pris i samband med den förfrågan Försvarsmakten tillställde Helinord den 4 oktober. Att Helinord faktiskt har justerat sitt anbud har ingen annan konsekvens än att Helinords anbud rätteligen skulle ha förkastats vid utvärderingen av anbuden.

– Försvarsmakten har i upphandlingen erhållit undertecknade anbud från samtliga anbudsgivare. Ett anbud som inte är undertecknat kan inte delta i anbudsutvärderingen. – Helinord har i sin ansökan om överprövning uttryckt vissa tvivel beträffande det vinnande bolagets, HeliAirs, kapacitet och uppfyllande av skall-krav. Självklart kan ett företags tvivel om ett konkurrerande företags kapacitet inte ligga till grund för ett beslut från förvaltningsrätten att upphandlingen ska göras om eller rättas.

Försvarsmakten konstaterar att HeliAir lämnat ett anbud i vilket bolaget säger sig uppfylla alla skall-krav. Försvarsmakten har inte haft anledning att betvivla att så är fallet. – En upphandlande myndighet får, men är inte skyldig att, förkasta ett anbud om den finner att priset är onormalt lågt och efter en skriftlig begäran inte får en tillfredsställande förklaring till det låga anbudet. I det aktuella fallet har HeliAir mycket riktigt offererat det lägsta flygtimpriset. Försvarsmakten kan dock inte hålla med om att priset skulle vara anmärkningsvärt lågt. Det ska i sammanhanget också beaktas att HeliAir offererat det högsta dygnspriset. – Av det originalanbud i pappersformat från HeliAir som inkommit till och inkomststämplat vid Försvarsmakten framgår att priserna är 8 900 kr respektive 4 750 kr. Det är dessa priser som lagts till grund för tilldelningsbeslutet. Försvarsmakten har således inte räknat fel vid utvärderingen av anbuden och inte heller beaktat någon komplettering av anbudet från HeliAir. Försvarsmakten kan inte svara på hur det kan komma sig att Helinord har en kopia på HeliAirs anbud med andra priser än de som finns återgivna i originalanbudet. Av anbudsförfrågan framgår att vid avvikelser gäller alltid pappersoriginalet före elektroniska kopior.

## SKÄLEN FÖR AVGÖRANDET

### *Aktuella bestämmelser*

I 1 kap. 9 § LOU stadgas följande. Upphandlande myndigheter ska behandla leverantörer på ett likvärdigt och icke-diskriminerande sätt samt genomföra upphandlingar på ett öppet sätt. Vid upphandlingar ska vidare principerna om ömsesidigt erkännande och proportionalitet iakttas.

I 16 kap. 6 § första stycket LOU anges följande. Om den upphandlande myndigheten har brutit mot de grundläggande principerna i 1 kap. 9 § eller någon annan bestämmelse i denna lag och detta har medfört att leverantören har lidit eller kan komma att lida skada, ska rätten besluta att upphandlingen ska göras om eller att den får avslutas först sedan rättelse har gjorts.

### *Helinords ansökan*

Helinord har bl.a. gjort gällande att anbudet från HeliAir inte varit undertecknat. Enligt Helinord har vidare stora brister förelegat i förfrågningsunderlaget, vilket lett till att centrala frågor för upphandlingen varit oklara. Helinord har vidare anfört att HeliAirs anbud borde ha förkastats på grund av att HeliAir inte uppfyller skall-krav avseende offererade helikoptrar och anbudet haft ett onormalt lågt pris. Helinord har även gjort gällande att Försvarsmakten sannolikt beaktat justerade priser från HeliAir som inkommit i efterhand. Förvaltningsrätten gör i dessa frågor följande bedömningar.

### *Undertecknande av anbud*

Förvaltningsrätten finner inte visat att de anbud som gått vidare till utvärdering inte varit undertecknade. Skäl för ingripande saknas därför med anledning av vad Helinord anfört i denna del.

*Brister i förfrågningsunderlaget*

I LOU saknas detaljerade regler för hur ett förfrågningsunderlag ska vara utformat och bestämmelser om ändring, förtydligande och komplettering av förfrågningsunderlaget. En upphandlande myndighet är inte förhindrad att innan anbudet ges in klargöra eventuella brister och otydligheter i förfrågningsunderlaget. Detta under förutsättning att det inte är fråga om väsentliga förändringar i förhållande till det ursprungliga förfrågningsunderlaget (jfr Kammarrätten i Sundsvalls dom den 29 september 2010 i mål nr 1829-10). Det bör således vara möjligt för en upphandlande myndighet att innan anbudstiden löpt ut göra vissa ändringar eller förtydliganden av förfrågningsunderlaget så länge som det inte rör sig om väsentliga förändringar och ändringarna/förtydligandena är förenliga med de grundläggande gemenskapsrättsliga reglerna.

I målet har framkommit att Försvarsmakten gjort vissa förtydliganden av förfrågningsunderlaget, bl.a. avseende punkten 4.3 angående hur viktning av anbudspriser skulle ske. Enligt förvaltningsrättens mening har det dock inte framkommit annat än att samtliga anbudsgivare innan anbudstiden löpt ut haft möjlighet att ta del av de förtydliganden som gjorts av förfrågningsunderlaget. Med hänsyn härtill anser förvaltningsrätten att de förtydliganden som gjorts inte inneburit att Försvarsmakten agerat i strid med likabehandlingsprincipen. Förvaltningsrätten finner inte heller visat att förfarandet står i strid men någon annan av de gemenskapsrättsliga principerna som kommer till uttryck i 1 kap. 9 § LOU. Förvaltningsrätten anser därför inte att förfrågningsunderlaget varit behäftat med sådana brister att det finns skäl för ingripande med stöd av LOU med anledning av vad Helinord anfört i detta avseende. Mot bakgrund av att Helinord och HeliAir haft möjlighet att ta del av de förtydliganden som gjorts innan bolagen lämnade sina anbud föranleder det förhållandet att Försvarsmakten efter anbudstidens utgång tillsänt dessa bolag den senaste versionen av

anbudsdokumentet ingen annan bedömning. Förvaltningsrätten finner inte heller att det funnits skäl att förkasta HeliAirs anbud på grund av att detta bolag inte använt sig av anbudsdokumentet i sin slutliga utformning.

*Skall-krav*

Enligt Helinord råder det tvivel om HeliAir uppfyller vissa krav som uppställts i upphandlingen avseende anbudsgivares tillgång till helikoptrar. Enligt förvaltningsrättens mening har den upphandlande myndigheten ingen skyldighet att kontrollera att lämnade uppgifter är riktiga om det inte finns anledning att ifrågasätta uppgifternas riktighet. Den upphandlande enheten får dock inte efterge eller bortse från sådana skall-krav som uppställts i förfrågningsunderlaget om det framkommer att en anbudsgivare inte uppfyller ett uppställt skall-krav. Detta gäller även om uppgifterna blivit kända först i samband med överprövningsprocessen (jfr Kammarrätten i Göteborgs dom den 18 december 2009 i mål nr 4904-09).

Förvaltningsrätten anser inte att det framkommit att Försvarsmakten vid anbudsprövningen haft skäl att ifrågasätta HeliAirs lämnade uppgifter. Förvaltningsrätten anser inte heller att det vid överprövningen i förvaltningsrätten framkommit uppgifter som visar att HeliAir saknar tillgång till helikoptrar som motsvarar de krav som uppställts. Enligt förvaltningsrättens mening är det därför inte visat att Försvarsmakten agerat felaktigt som låtit HeliAirs anbud gå vidare till utvärdering. Skäl för ingripande enligt LOU saknas därför på denna grund.

*Onormalt lågt pris*

Helinord har gjort gällande att det vinnande anbudet från HeliAir borde ha förkastats eftersom anbudspriset varit onormalt lågt. Enligt 12 kap. 3 § första stycket LOU får den upphandlande enheten under vissa



förutsättningar förkasta ett anbud om den finner att priset är onormalt lågt. Någon skyldighet att förkasta ett sådant anbud föreligger dock inte. Förvaltningsrätten anser därför inte visat att Försvarsmakten gjort fel som inte förkastat vinnande anbud från HeliAir. Det saknas därför skäl för ingripande enligt LOU med anledning av vad Helinord anfört i denna del.

*Olika anbudsversioner*

I målet har framkommit att HeliAir gett in olika anbudsversioner i upphandlingen. Förvaltningsrätten finner dock inte att det i målet framkommit att Försvarsmakten, i strid med förfrågningsunderlaget, beaktat andra priser än de som finns i originalanbudet. Förvaltningsrätten anser därför inte visat att det finns grund för ingripande enligt LOU med anledning av vad Helinord anfört i denna del.

*Sammanfattning*

Förvaltningsrätten finner sammanfattningsvis inte visat att upphandlingen genomförts i strid med LOU. Ansökan ska därför avslås.

**HUR MAN ÖVERKLAGAR**

Detta avgörande kan överklagas. Information om hur man överklagar finns i bilaga (DV 3109/1 A LOU).

  
Eva Bäckström

Rådman

Carina Westin har varit föredragande.



# SVERIGES DOMSTOLAR

## HUR MAN ÖVERKLAGAR - PRÖVNINGSTILLSTÅND

Den som vill överklaga förvaltningsrättens beslut ska skriva till Kammarrätten i Stockholm. **Skrivelsen ska dock skickas eller lämnas till förvaltningsrätten.**

Överklagandet ska ha kommit in till förvaltningsrätten **inom tre veckor** från den dag då klaganden fick del av beslutet. Tiden för överklagandet för offentligpart räknas emellertid från den dag beslutet meddelades.

Om sista dagen för överklagandet infaller på lördag, söndag eller helgdag, midsommarafton, julafton eller nyårsafton räcker det att skrivelsen kommer in nästa vardag.

För att ett överklagande ska kunna tas upp i kammarrätten fordras att prövningstillstånd meddelas. Kammarrätten lämnar prövningstillstånd om det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas, anledning förekommer till ändring i det slut var till förvaltningsrätten kommit eller det annars finns synnerliga skäl att pröva överklagandet.

Om prövningstillstånd inte meddelas står förvaltningsrättens beslut fast. Det är därför viktigt att det klart och tydligt framgår av överklagandet till kammarrätten varför man anser att prövningstillstånd bör meddelas.

### **Skrivelsen med överklagande ska innehålla**

1. den klagandes namn, personnummer, yrke, postadress och telefonnummer. Dessutom ska adress och telefonnummer till arbetsplatsen och eventuell annan plats där klaganden kan nås för delgivning lämnas om dessa uppgifter inte tidigare uppgetts i målet. Om någon person- eller adressuppgift ändras är det viktigt att anmälan snarast görs till kammarrätten,
2. det beslut som överklagas med uppgift
3. om förvaltningsrättens namn, målnummer samt dagen för beslutet,
4. de skäl som klaganden anger till stöd för begäran om prövningstillstånd,
5. den ändring av förvaltningsrättens beslut som klaganden vill få till stånd,
6. de bevis som klaganden vill åberopa och vad han/hon vill styrka med varje särskilt bevis.

Skrivelsen ska vara undertecknad av klaganden eller hans ombud. Adressen till förvaltningsrätten framgår av beslutet. Om klaganden anlitar ombud ska denne sända in fullmakt i original samt uppge sitt namn, adress och telefonnummer.

Om någon person- eller adressuppgift ändras, ska Ni utan dröjsmål anmäla ändringen till kammarrätten.

I mål om överprövning enligt lagen (2007:1091) om offentlig upphandling eller lagen (2007:1092) om upphandling inom områdena vatten, energi, transporter och posttjänster får avtal slutas innan tiden för överklagande av rättens dom eller beslut har löpt ut. I de flesta fall får avtal slutas när tio dagar har gått från det att rätten avgjort målet eller upphävt ett interimistiskt beslut. I vissa fall får avtal slutas omedelbart. Ett överklagande av rättens avgörande får inte prövas sedan avtal har slutits. Fullständig information finns i 16 kapitlet i de ovan angivna lagarna.

Behöver Ni fler upplysningar om hur man överklagar kan Ni vända Er till förvaltningsrätten.

DV 3109/1A LOU